

УДК 373.1:371.8

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ЗАСІБ ЇХ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

Червоненко К.С., аспірант
кафедри педагогіки та педагогічної майстерності
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

У статті порушено проблему організації волонтерської діяльності учнівської молоді. Доведено значущість волонтерства для формування їх соціальної активності. Здійснено спробу визначити основні мотиви та напрямки волонтерства учнівської молоді.

Ключові слова: волонтерська діяльність, учнівська молодь, соціальне волонтерство, спортивне волонтерство, культурне волонтерство, екологічне волонтерство.

В статье затронута проблема организации волонтерской деятельности ученической молодежи. Доказана значимость волонтерства для формирования их социальной активности. Сделана попытка определить основные мотивы и направления волонтерства для ученической молодежи.

Ключевые слова: волонтерская деятельность, ученическая молодежь, социальное волонтерство, спортивное волонтерство, культурное волонтерство, экологическое волонтерство.

Chervonenko K.S. VOLUNTEER ACTIVITY OF STUDENTS AS A WAY OF THEIR SOCIAL ACTIVITY

The article touches on the problem of organizing volunteer activities of students. The importance of volunteering for the formation of their social activity is proved. The attempt for determination the main motivations and directions of volunteering for students is made.

Key words: volunteer activity, students, social volunteering, sports volunteering, cultural volunteering, environmental volunteering.

Постановка проблеми. Складні соціально-економічні та політичні умови розвитку України негативно впливають на формування соціальної активності її громадян, а особливо учнівської молоді, світогляд, потреби, інтереси якої знаходяться на стадії формування. Саме тому перед державою стоїть складне завдання виховання соціально активного та соціально відповідального підростаючого покоління, без якого неможливо функціонування громадянського суспільства. Одним зі шляхів вирішення даної проблеми може виступати організація волонтерської діяльності учнівської молоді, у процесі якої будуть створені умови для вирішення соціальних та соціально-педагогічних проблем у суспільстві та активізації соціального розвитку та самореалізації суб'єктів волонтерства, розвитку їх загальнолюдських і культурних цінностей, формування стійкої системи ціннісних орієнтацій, що визначають їх подальший життєвий та професійний шлях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед сучасних наукових досліджень проблема організації волонтерської діяльності досить популярна, а саме поняття по-різному тлумачиться науковцями.

Волонтерство як форма соціальної активності та організації соціальної практики учнів та студентів, засіб формування їх громадянської відповідальності розгля-

дається у працях В. Бочарової, В. Ярьскої, І. Єрмакова, С. Єкімової та інших.

Волонтерству як соціально-педагогічній проблемі присвячені роботи З. Андерджанової, Р. Вайноли, Н. Заверико, А. Капської, Г. Лактіонової, С. Савченка, С. Харченка, В. Петровича та інших.

Сутність волонтерства як добровільної діяльності заради добробуту та процвітання суспільства у своїх роботах розглянули З. Бондаренко, І. Зверева, П. Павленко, Є. Холостова та інші. Проблему волонтерства як особливої форми спонтанного самовиявлення вільних громадян досліджував О. Лозовицький.

З гуманістичної точки зору підійшли до проблеми В. Герасимова, І. Кузьменко, Т. Лях та ін., розглядаючи цей феномен як спосіб підтримки, піклування, надання допомоги членам громади.

Соціальний аспект волонтерської діяльності розглянуто у працях О. Безпалько, Л. Вандишева, Н. Комарової, О. Карпенко, Л. Сікорської, М. Фірсової, Є. Холостової, І. Юрченка, Н. Янц та інші.

Але попри те, що ця проблема стала предметом дослідження багатьох вчених, проблема організації волонтерської діяльності учнівської молоді вимагає додаткових досліджень у даній галузі.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження проблеми орга-

нізації волонтерської діяльності учнівської молоді в Україні. Визначення основних напрямків волонтерської діяльності учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. Історія волонтерства на території сучасної України нараховує понад сто років. Волонтерська діяльність спочатку існувала як традиція суспільно-корисної праці, взаємодопомоги, піклування про ближнього, як прояв милосердя та широчердності, як безоплатні громадські роботи (толока), а потім, як діяльність братств, філантропічних товариств, як «шефська робота» та «суспільне навантаження».

У незалежній Україні розвиток волонтерства як суспільного явища датується початком 90-х років ХХ ст., коли було створено службу під назвою «Телефон Довіри», де працювали волонтери. З 1992 року в Україні почала активно розвиватися мережа соціальних служб для молоді, метою діяльності яких стала реалізація державної молодіжної політики. Саме у рамках діяльності соціальних служб для молоді і відбувся активний розвиток волонтерського руху в Україні, особливо, учнівської та студентської молоді.

Одночасно із суспільними процесами в українському законодавстві починають з'являтися і нормативні документи, в яких визначалися основні поняття, суб'єкти, напрямки, шляхи регулювання і розвитку цього соціального явища: розпорядження президента України «Про організацію проведення в Україні «Міжнародного року волонтерів» (2001); закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001), закон України «Про соціальні послуги» (2003); постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» (2003), закон України «Про волонтерський рух» (2006), закон України «Про волонтерську діяльність» (2011), закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (2013). Цими кроками держава показала свою підтримку волонтерства як суспільного явища на всіх рівнях та у всіх його проявах.

Необхідно зазначити, що саме поняття «волонтер» походить від латинського слова «voluntarius» («добровільний, з власної волі», «той, хто пропонує себе для військової служби») [9, с. 370], але дослідники трактують його по-різному. Узагальнюючи різні підходи, ми будемо притримуватися думки, що волонтери – це добровольці, які осмислено та безкорисно здійснюють різні види соціальної допомоги. В основі тлумачення

поняття «волонтер» лежить сукупність ознак волонтерської діяльності у вузькому розумінні та волонтерства у широкому розумінні.

Різноманітність підходів до визначення понять «волонтерство» та «волонтерська діяльність» не дає можливості єдиного та універсального трактування, але, виокремлюючи ключові характеристики цього явища, серед яких: системність, суспільна користь, безоплатність, добровільність, організованість, активність та гуманність, ми будемо розглядати волонтерську діяльність як системну, добровільну, усвідомлену, організовану та суспільно корисну діяльність, спрямовану на підвищення соціальної активності її учасників та досягнення соціально значущої мети.

У практиці волонтерської діяльності також активно застосовується поняття «волонтерський рух», яке можна визначити як суспільний рух, що сприяє реалізації прагнень всіх суб'єктів волонтерської діяльності до вирішення соціальних та соціально-педагогічних проблем у різних сферах життя людини.

Широке розповсюдження волонтерський рух набув саме серед молоді. Про це свідчать дослідження багатьох учених (Р. Вайнола, А. Капська, Г. Лактіонова, Н. Комарова), які довели, що однією з найбільш чисельніших груп волонтерів у соціальній та соціально-педагогічній сфері виступає саме учнівська молодь.

З приводу визначення основних характеристик і, особливо, вікових меж цієї категорії населення існують певні незгодженості. Так, за даними Організації Об'єднаних Націй, молодь – це особивікомвід 15 до 24 років [7], а за даними ЮНЕСКО – від 15 до 35 років [8]. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р. визначає «молодь» як вікову групу від 14 до 35 років [1].

Дослідженням вікової періодизації молоді активно займалася українська вчена О. Шиян, яка визначила існування у віковій групі «молодь» (14-35 років) таких підгруп:

- особи (14-18 років), які мають неповну цивільну правоздатність – неповнолітні діти; здебільшого гомогенна група учнівської молоді, що навчається у школі, живе на утриманні дорослих.

- особи (18-35 років) – з повним обсягом правоздатності – молоді громадяни; студентська молодь; молодь, що навчається і працює; робітники, підприємці, молоді батьки [6, с. 223].

Спробу уточнити категорію «учнівська молодь» здійснила у своєму дослідженні

дженні Є. Чугунова, яка визначила, учнівську молодь як специфічну соціальну групу молодих людей віком 15-18 років, куди входять старшокласники загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв та студенти училищ, коледжів, обов'язковою ознакою яких є набуття у певний період формальної освіти, яка здійснюється за різними напрямками [5, с. 214].

Нам імпонує думка О. Шиян та Є. Чугунової щодо визначення поняття «учнівська молодь» та її вікових меж. У контексті нашого дослідження учнівську молодь будемо розглядати як групу молодих людей віком від 14 до 18 років, які обов'язково здобувають освіту за різними напрямками.

Організація волонтерської діяльності учнівської молоді спрямована на реалізацію одночасно двох цілей: по-перше, вирішення соціальних та соціально-педагогічних проблем у суспільстві, а по-друге, активізація соціального розвитку та самореалізація суб'єктів волонтерства.

Успішність та результативність волонтерської діяльності залежить від декількох факторів, серед яких особливо виділяються наступні: мотивація людей, які нею займаються, та якість виконаної роботи.

Питання мотивації волонтерської діяльності заслуговує особливої уваги, оскільки більшість людей потребують визнання своєї роботи, вдячності та схвалення, що, у свою чергу, буде стимулювати їх до подальшої діяльності.

Серед основних мотивів, які керують людиною у процесі волонтерства можна виділити індивідуально-особистісні, зовнішні соціально значущі та внутрішні соціально значущі мотиви.

До індивідуально-особистісних мотивів волонтерської діяльності можна віднести наступні:

- боротьба із самотністю;
- схвалення інших людей;
- прагнення впоратися з особистими і сімейними проблемами;
- набуття знань та практичних навичок у певній сфері життя: реальне уявлення про певну професію, вибір напрямку професійної підготовки;
- розширення власного світогляду;
- реалізація особистісного потенціалу;
- задоволення потреби у самовдосконаленні, самореалізації і самовизначенні: можливість проявити себе, заявити про свою життєву позицію, знайти місце у системі суспільних відносин, потреба в осмисленні особистої індивідуальності, унікальності внутрішнього світу і бажання виконувати у суспільстві роль, згідно зі своєю індивідуальністю;

– вираження релігійних переконань та прихильностей;

– отримання рекомендацій для кар'єрного зростання;

– набуття важливих соціальних і практичних навичок: робота з комп'ютером, оргтехнікою, досвід міжособистісної взаємодії; розвиток комунікативних здібностей, досвід відповідальної взаємодії, лідерські навички; виконавча дисципліна, захист та відстоювання прав та інтересів; делегування повноважень; ініціативність.

До зовнішніх соціально значущих мотивів волонтерської діяльності можна віднести наступні:

– покращення життя об'єктів волонтерської діяльності;

– можливість широкого соціального і професійного спілкування;

– здійснення соціально корисної діяльності;

– сприяння змінам у суспільстві;

– суспільне визнання, почуття соціальної значущості;

– можливість спілкування, дружньої взаємодії з однодумцями;

– організація змістовного дозвілля.

До внутрішніх соціально значущих мотивів волонтерської діяльності можна віднести наступні:

– розширення кола спілкування, пошук однодумців;

– відчуття потрібності суспільству;

– причетність до вирішення важливих соціальних проблем;

– набуття досвіду відповідального лідерства та соціальної взаємодії, необхідних у подальшому житті;

– виконання суспільного або релігійного боргу.

Серед основних мотивів активної участі у волонтерській діяльності представників учнівської молоді, можна визначити наступні:

– по-перше, зайнятість волонтерською діяльністю суттєво підвищує статус дитини як серед однолітків, так і серед дорослих;

– по-друге, дитина отримує нагоду розширити коло свого спілкування, що особливо важливо у цьому віці;

– по-третє, дитина-волонтер робить внесок у розв'язання певних соціальних та соціально-педагогічних проблем окремої людини, суспільства та довкілля;

– по-четверте, у старших класах волонтерська діяльність може виступати прообразом обраної професійної діяльності;

– по-п'яте, волонтерство для учнівської молоді може виступати формою організації власного дозвілля;

– по-шосте, волонтерство дає змогу молодим людям впливати на власне життя;

у процесі надання допомоги, вони стають більш упевненими у собі, у своїх силах, здібностях, набувають нових знань, умінь і навичок. Також волонтерство дає змогу людині випробувати свої можливості, самоствердитися та самореалізуватися у процесі цієї діяльності [2, с. 11; 4].

А. Капська, досліджуючи досвід організації волонтерської діяльності учнівської молоді, зазначає, що діти активніше реалізують волонтерську діяльність, якщо вона їм цікава. Саме інтерес виступає тією рушійною силою, яка дозволяє молоді витратити велику кількість годин вільного часу на соціально значущу працю, що у свою чергу спрямоване на вирішення проблем самого підлітка, його сім'ї та організаторів волонтерського руху [2, с. 12].

Дослідниця виділяє певні правила, яким має бути підпорядкована вся їх діяльність:

- волонтерська діяльність не має бути одноманітною;
- кожна справа, яка буде виконуватися дітьми, обов'язково повинна бути спрямована на їх самореалізацію, прояв ініціативності, соціальної активності та персональної відповідальності;
- волонтерська практика не повинна заважати навчанню дітей;
- діяльність, яку вони мають виконувати, повинна бути безпечна;
- обов'язково визначити засоби заохочення;
- демонструвати перспективи їх участі у волонтерській діяльності та обговорювати з ними плани на майбутнє [2].

Розглядаючи проблему волонтерства учнівської молоді, обов'язково необхідно врахувати досвід організації волонтерської діяльності у громадсько-активній школі. М. Товкало та Л. Даниленко розглядали волонтерство як невіддільну частину шкільного життя. Автори зазначають, що засноване на готовності школярів самостійно визначити й вирішувати значущі для навколишньої громади проблеми, волонтерство розвиває в учнів почуття довіри та поваги до мешканців громади й забезпечує важливу умову розвитку дитини – її співпрацю з іншими членами громади, а не тільки з батьками і вчителями. Громадсько-активна школа залучає до волонтерства не лише дітей, а й їхніх батьків та членів громади [3, с. 5].

Ґрунтуючись на досвіді організації та здійснення волонтерської діяльності, ми вважаємо, що для учнівської молоді найактуальнішими її напрямками виступають: соціальне волонтерство, спортивне волонтерство, культурне волонтерство та екологічне волонтерство.

Соціальне волонтерство – це найпопулярніший напрямок діяльності учнівської молоді, який передбачає надання різнобічної допомоги незахищеним верствам населення: психолого-педагогічний супровід дітей та підлітків (репетиторство, проведення свят, організація дозвілля); допомога у медичних та реабілітаційних закладах різного спрямування, територіальних центрах соціального обслуговування та закладах соціальної підтримки або догляду; будь-яка профілактична та соціально-реабілітаційна робота тощо.

Спортивне волонтерство – напрямок волонтерства, який передбачає допомогу волонтерів у процесі організації та проведення спортивних заходів.

Учнівська молодь може бути активно включена у таку діяльність як зустріч спортсменів, супровід та допомога у розміщенні; підготовка спортивних об'єктів до проведення змагань, участь у масовці під час церемоній відкриття та закриття; робота з інформацією та ЗМІ тощо. Спортивне волонтерство має свої особливості, оскільки важливими виступають компетенції самого волонтера, наприклад, знання іноземної мови, оскільки більшість спортивних заходів передбачають учасників з різних країн, знання певного виду спорту (особливо на чемпіонатах, присвячених певному виду спорту).

Культурне волонтерство – напрямок волонтерської діяльності, спрямований на збереження та примноження культурної спадщини, формування культурної ідентичності, збереження історичної пам'яті, а також допомога у процесі організації та проведення заходів у сфері культури та мистецтва: допомога у процесі реставрації архітектурних пам'яток, поповнення експозиційного фонду, організація екскурсій, робота з туристичними групами, особливо під час різних свят, участь у культурних проектах тощо.

Екологічне волонтерство – напрямок волонтерської діяльності, спрямований на реалізацію добровільних кампаній з очищення території, прибирання парків, збирання сміття, прибирання автомобільних доріг; раціональне використання копалин; поліпшення стану навколишнього середовища; облаштування місцевих парків; охорона природи; екологічна просвіта; боротьба із споживацьким ставленням до природи тощо.

Волонтерська діяльність учнівської молоді формує у них соціальну активність та відповідальність, сприяє їх саморозвитку та самореалізації у діяльності, створює умови для здійснення правильного професійного вибору. Діти

вчатися знаходити вихід із проблемних ситуацій, вчатися працювати у команді, нести відповідальність, враховувати інтереси і потреби інших людей, вміти домовлятися та організувати діяльність свою та інших.

Висновки. Отже, узагальнюючи основні положення нормативно-правових документів у сфері організації та здійснення волонтерської діяльності, а також численні дослідження вчених у цій сфері ми визначаємо, що волонтерська діяльність учнівської молоді – це системна, добровільна, усвідомлена, організована та суспільно корисна діяльність осіб віком 14-18 років, які обов'язково здобувають освіту з різних напрямків, спрямована на підвищення їх соціальної активності та досягнення соціально значущої мети.

Організація волонтерської діяльності учнівської молоді спрямована на вирішення соціальних та соціально-педагогічних проблем у суспільстві та активізацію соціального розвитку та самореалізації суб'єктів волонтерства.

Найактуальнішими напрямками волонтерської діяльності учнівської молоді виступають соціальне, спортивне, культурне та екологічне волонтерство.

У цілому волонтерська діяльність учнівської молоді виступає дієвим інструментом вирішення важливих соціальних та соціально-педагогічних проблем сучасного українського суспільства та одним з найефективніших засобів формування соціальної активності та соціального розвитку підрастаючого покоління, яке виступає фундаментом становлення громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України № 2998-12 від 05.02.1993. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.
2. Капська А.Й. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / А.Й. Капська. – Київ : Дер. центр соц. служб, 2001. – 140 с.
3. Стандарти громадсько-активної школи: волонтерство : [навчально-методичний посібник] / М.Я. Товкало ; під заг. ред. Л.І. Даниленко. – Київ : Плеяди, 2014. – 52 с.
4. Чистякова І.А. До питання глобального поширення волонтерських рухів та управління міжнародними волонтерськими програмами / І.А. Чистякова // Змістові інновації у магістерській підготовці соціальних педагогів : [монографія] / за заг. ред. : А. А. Сбруєвої та О. М. Полякової. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2013. – 388 с.
5. Чугунова Є.В. Специфіка художньо-виховного впливу різних видів та форм музично-дозвільної діяльності учнівської молоді / Є.В. Чугунова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/9920/1/Chugunova.pdf>
6. Шиян О. Молодь як цільова група державної освітньої політики з питань забезпечення здорового способу життя / О. Шиян. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/HOME/Downloads/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%8C.pdf> C.223- 229
7. The World Programme of Action for Youth. – Printed at the United Nations, New York, 2010. – 75 p.
8. UNESCO. – [Electronic Resource]. – Mode Access : <http://en.unesco.org>.
9. Volunteer // Online Etymology Dictionary [Electronic Resource]. – Mode Access : www.etymonline.com/index.php?term=volunteer